

En metaforisk afvikling betyder i denne sammenhæng, at eleven får udtryk for nogle spændinger og problemer, som angår ham og hende specielt, i en billedlig form. Oftest drejer det sig om selvforståelse, om forhold til forældre og til det andet køn, om social bevidsthed og om overnaturlige følelser og stemninger (religiøsitet, gys og gru mv). Samtidig gives nogle udsagn om billedet, som viser den unge generations eminente føling med visuel oplevelse. Der er replikker, som kunne gå ind i kunsthistorien, fx Edvard Munch (Selvportræt med cigaret) som visuel vampyr i forhold til sine modeller og motiver.

Springet fra en-en-til-en samtale til en klassedialog er langt. Prøvekludseffekten skal heller ikke underkendes. Men blot dette, at de gode elever kommer helt på toppen, og at et klasseforum bliver animeret af en optakt i form af dias på lærred ledsaget af en elevs udlægning, er pædagogisk stimulerende.

I materialeanalysen er der inspirationer at hente fra William Labov og David Fanshel: *Therapeutic Discourse* (Academic Press, New York, 1977) og fra Shirley Brice Heath: *Ways with Words* (Cambridge University Press, 1983).

OM 'INDIREKTE' ANGLICISMER
Af Knud Sørensen

Den anglo-amerikanske indflydelse på dansk, som tog fart efter 2. verdenskrig, synes at fortsætte med uformindsket styrke. Derom har vi dels håndgribelige vidnesbyrd i form af mange nye låneord, dels vidnesbyrd i form af protester i pressen mod den stigende anglisering af det danske sprog. Den slags protester har der altid været, men de har nok været særlig talrige i foråret 1988 i forbindelse med Modersmål-Selskabets kampagne for at luge fremmedelementerne ud. Den type lån, der først og fremmest synes at forarge mange mennesker, er nok de direkte lån, der da også stærkest påkalder sig opmærksomhed på grund af deres form.

Det er imidlertid en anden type, jeg vil beskæftige mig med her, en type, der muligvis er i fremtrængen. Når et engelsk lån er optaget, kan det give stødet til analogidannelser, der - selv om de indeholder engelsk ordstof eller har engelsk model - er uengelske, for så vidt som de ikke har noget direkte tilsvarende i engelsk. Da sådanne dannelser aldrig ville være opstået, hvis det engelske ord eller udtryk, der ligger til grund for dem, ikke havde været til stede i dansk, kan de betragtes som indirekte anglicismer. Lad mig give nogle eksempler på sådanne former.

Der kan anføres dannelser med danske præ- og sufikser som afstresse, forstumme, farmerske, (den) thatcherske (udtalelse), campist og også forbindelser som bakke op om/bag (det sidste vel en kontamination med slutte op om/bag), for hvilke der mangler tilsvarende former i engelsk. Fremdeles ser man ofte case

story brugt for engelsk case history, og af en eller anden grund optræder det engelske medicinske udtryk drip 'infusionssæt' altid i dansk som drop: "en patient med drop". I de sidste tilfælde har vi klart at gøre med pseudoanglicismer og ligeledes, når aqua-planing bliver til waterplaning.

I 60'erne opstod der i USA en lang række substantiver af typen verbalstamme + partikel: sit-in, die-in, pray-in og teach-in. Oprindelig betegnede sådanne ord en eller anden form for protest mod institutioner, men deres betydning blev senere mere afbleget, så at de kunne betegne næsten enhver form for sammenkomst. Som bekendt har vi mange af disse ord som direkte lån i dansk. Men derudover er der på dansk grund groet lignende dannelser frem, som ikke findes i engelsk: boom-in (et arrangement med drøn på), hash-in (et møde, hvor der ryges hash) samt decideret spøgende former som hyp-in og vriss-in, der næppe vil vise sig levedygtige. Her er et eksempel med hyp-in: "Svend Aage Schmidt, direktør for Jyske Bank i Brødstrup, følger med udviklingen og lancerer et 'hyp-in'. Foran banken er anbragt en solid bom, som ridende kunder kan tøjre deres heste til." (Politiken 2.9.73, 64,1).

På dansk har vi længe haft ordene turbulens og turbulent til rådighed, og deres anvendelse er antagelig blevet udbredt i de senere år ved påvirkning fra de tilsvarende engelske ord, dels til at beskrive urolige vejr- og vindforhold, dels anvendt i figurlig sammenhæng. Engelsk har ikke noget verbum, der svarer til substantivet og adjektivet, men på dansk kan man nu træffe et sådant verbum: "...munter tale turbulerer omkring den traditionsrige julefrokost." (Erhverv/Aarhus Amt, december 1987, s. 41), en spøgfuld dannelse, der næppe vil slå an.

I de senere år har der desværre ofte været anled-

ning til at bruge engelsk hooligan om en fodboldbølle, en tilskuere, der udviser voldelig optræden. Men heldigvis har der også været anledning til som et modstykke at omtale de danske roligans, et ord, der trods sin ejendommelige hybridkarakter afgjort er slået an; det er formentlig fostret af en fantasifuld sportsjournalist. Derudover er sproget blevet beriget med det negativt ladede fulligan: "De danske fulligans lavede hele hallen om til en kæmpefest..." (Jyllands-Posten 27.9.85, 2. del, 2,7) samt med telefonigan: "KTAS udtrykker endvidere håb om, at kunderne kan blive telefonigans." (Forstads-avisen Syd 29.7.86, 10,6) og endelig Seouligans, som man kunne høre i tv (17.9.88) i forbindelse med Olympiaden. Selv om jeg kun har et enkelt eksempel på de tre sidste, kunne der være noget, der tyder på, at -igan er på vej til at etablere sig om bundet morfem.

Det amerikanske engelske Bible Belt, et område i USA, hvor fundamentalismen står stærkt, har givet os bibelbæltet, og tilsvarende har vi fået solbæltet fra the Sun Belt. Disse to oversættelseslån er der altså engelsk basis for, men det gælder ikke det såkaldte whiskybælte nord for København, et ord, der antyder, hvad mange af beboerne dér har råd til: "'Whiskybæltet's unge løver giver den hele blazerarmen på Skovshoved Hotel" (Jyllands-Posten 23.3.80, 5. del, 22,4-5). Fra amerikansk synsvinkel er det imidlertid en ejendommelig dannelse, da whisky ikke er særlig kostbart i USA.

I Kina findes der en gruppe sundhedsplejere, der tager sig af mindre alvorlige sygdomme i landområderne. Jeg kender ikke den kinesiske betegnelse, men den er blevet oversat til engelsk som barefoot doctor, der igen har givet os barfodslæge. Denne form, i hvilken barfods- omtrent betyder 'på et beskedent niveau', har fristet til analogidannelse: "Man kunne nøjes med nogle få barfodspræster, der ... nemt kunne klare, hvad der kom til

at foreligge af bryllupper og begravelser" Jyllands-Posten 24.10.87, 1. del, 11,4). I en tv-udsendelse for nylig (18.9.88) omtalte en repræsentant for Mellemfolkeligt Samvirke den periode, man gennemlevede i 60'erne, som barfodstiden.

En spaghettwestern er ifølge NDO en sydeuropæisk efterligning af en western. Hvis en sådan film produceres i Danmark, får den betegnelsen kartoffelwestern.

En påfaldende form som checkbogs-terrorisme kan vist trænge til et par kommentarer. Jeg har fundet den i følgende citat: "Gaddafi har ikke længere råd til ... checkbogs-terrorismen og realiseringen af sine drømme om at gøre Nordafrika og de afrikanske nabolande til et panislamisk kejserdømme" (Århuus Stiftstidende 27.10.85, 1. del, 12,4). Her må vi først se på checkbog, der er en råoversættelse af, hvad vi kalder checkhæfte, åbenbart fremkaldt af cheque book. På engelsk optræder cheque book ofte i kombination med journalism; checkhæftejournalistik eller journalistik med checkhæftet, som det også kaldes på dansk, består i udbetalingen af store beløb til kendte folk mod, at de giver en avis eneret på interview, og checkhæfte kommer følgelig til at betyde noget i retning af 'mod store honorarer'. Checkbogsterrorisme er muligvis en dansk analogidannelse; i hvert fald har jeg ikke truffet en tilsvarende kombination på engelsk, selv om jeg ikke tør afvise, at den kunne forekomme.

Når forskere forlader et land for at rejse til et andet, hvor de økonomiske vilkår er bedre, taler man om brain drain. Dette optræder i dansk som direkte lån, men i reglen bruges i stedet oversættelserne forskerflugt eller hjerneflugt. Disse sammensætninger med -flugt som sidste komponent er blevet model for en række lignende sammensætninger, bl. a. lægeflugt, personaleflugt, befolkningsflugt, medlemsflugt og vælgerflugt.

Ordet charmeoffensiv er godt 30 år gammelt i dansk og er utvivlsomt en oversættelse af charm offensive, der naturligvis betyder en offensiv, der bruger charme som våben. Dette ord har afkastet en skæv lejlighedsdannelse; i en avisoverskrift læser man: "Slagterier går i skinkeoffensiv" (Jyllands-Posten 24.8.88, Erhverv og økonomi, 1. del, 5,2-5); den er skæv, fordi udtrykket jo må referere til en kampagne, hvis mål er at sælge flere skinker.

Indtil nu har jeg behandlet enkeltord, navnlig komposita. Men der optræder også engelsk-inspirerede idiommer, som undergår en videreudvikling på dansk grund. Det gælder udtrykket at være på kollisionskurs, som giver to be on a collision course, oprindeligt brugt om to fartøjer eller flyvemaskiner, der er i fare for at støde sammen, men også anvendt figurligt på engelsk såvel som på dansk. Der har udviklet sig flere varianter af denne vending på dansk (men såvidt jeg ved ikke på engelsk: "På konfliktkurs. Under denne overskrift skriver Jydske Tidende om det stadig dårligere samarbejde mellem Socialdemokratiet og fagbevægelsen" (Jyllands-Posten 13.2.86, 8,8); "Lech Walesa er gået på åben konfrontationskurs med det polske styre" (Jyllands-Posten 18.2.85, 1, 1-2); og endnu mere drastisk: "Er svensk økonomi på katastrofekurs?" (Jyllands-Posten 22.4.81, Erhverv og økonomi 5, 1-2) - man kan måske spørge med hvad?

I 1967 blev Per Hækkerup kendt for sin lyst til at bruge stokkemetode over for genstridige elementer. Fra samme år foreligger følgende eksempel: "Sin samarbejdspartner [SF] har man [den socialdemokratiske regering] brugt både stokkemetoden og lokkemetoden ... på" (Information 25.11.67, 12, 1-2). Nogle år senere begynder gulerod og stok-, gulerod og kær- eller stok og gulerod-princippet at blive hyppigt omtalt, tydeligt inspireret

af engelsk carrot and stick eller stick and carrot. På det seneste lader det imidlertid til, at det danske idiom er ved at undergå en forandring, jf. et par eksempler fra indeværende år: "For at fremme den private opsparing mener han, at der skal anvendes både 'gulerod og pisk'" (Jyllands-Posten 14.1.88, 8,1); "Pisken og guleroden duer ikke mere" (Jyllands-Posten 13.5.88, 1. del, 8,8). Såvidt jeg ved, optræder carrot og whip ikke sammen på engelsk.

I de senere år er udtrykket at stemme med fødderne blevet ganske udbredt. Det er en oversættelse af to vote with one's feet, der betyder at vise sin utilfredshed med forholdene i et land ved at flygte fra det, som i "totalitære regimer..., hvis eneste udbytte er millioner af flygtninge. Folk stemmer med fødderne." (Jyllands-Posten 5.12.85, 1. del, 13,4). Analogt hermed, men næppe helt logisk, finder man følgende variant: "Det er forståeligt, at det store flertal har stemt med tegnebogen og i visheden om, at de konservative har et troværdigt program." (Jyllands-Posten 13.6.87, 1. del, 10,2).

Et sidste eksempel. Et ret nylig indlånt idiom er at have en kort lunte, fra to have a short fuse, hvad der betyder 'at være opfarende': "Lunterne er korte [hos flygtningene], når de formenes adgang til diskoteket" (tva 14.10.85, kl. 19.30). For kort tid siden kunne man læse i en personkarakteristik: "Han har en lang lunte..." (Jyllands-Posten 30.9.88, 1. del, 7,6). Da jeg forelagde dette tilfælde for vores indfødte lektor, afviste han, at der fandtes et tilsvarende udtryk på engelsk.

En del af de eksempler, jeg her har givet, kan der rettes logisk og semantisk kritik imod, og nogle af dem er formentlig éngangsfænomener. Men de er interessante, fordi de antyder, at konsekvenserne af omfattende indlån fra et fremmedsprog dels er opkomsten af en række regulære misfostre, dels af, hvad der her er blevet kaldt 'indirekte' lån.